

Karátson Archívum Füzetek 4.

FAJCSÁK GYÖRGYI

Karátson Gábor, a kínai fordító

三

Fajcsák Györgyi

Karátson Gábor, a kínai fordító

Karátson Archívum Füzetek 4.

Megjelent a Petőfi Kulturális Ügynökség NZrt. – Karátson Gábor Archívum és Kutatóműhely,
valamint a Kláris Kiadó és Művészeti Műhely közös kiadásában, Budapest, 2026

Felelős kiadó: a Petőfi Kulturális Ügynökség NZrt.
és a Kláris Kiadó és Művészeti Műhely

Felelős szerkesztő: Ruttkay Helga

Kiadványkoordináció: Béni Gabriella

Borítóterv: Béni Gabriella és Méry Beáta Margit
Tördelés: Székely István

A borítón 𐄂𐄂 (shen), 'szellem' pecsétírással

Karátson Gábor kalligráfiája.

lao-ce tao te king. Kínából fordította és a kommentárokat írta Karátson Gábor.
Q.E.D. Kiadó, Budapest, 2002, 123. (Harmadik, teljesen átdolgozott kiadás)

A borító belső oldalán a qì (氣) írásjegy egy korai, tradicionális írásformája.

Karátson Gábor kalligráfiája. Karátson Gábor: *Világvége után*.

Cserépfalvi Kiadó, Budapest, 1993. 110.

ISSN 3141-7329 (Online)

ISBN 978-615-5003-28-8

Fajcsák Györgyi
Karátson Gábor, a kínai fordító

Karátson Archívum Füzetek 4.

Petőfi Kulturális Ügynökség NZrt. – Karátson Gábor Archívum és Kutatóműhely
– Kláris Kiadó és Művészeti Műhely közös kiadása

Budapest, 2026

© Fajcsák Györgyi, 2026

© A fotók jogtulajdonosai, 2026

© Petőfi Kulturális Ügynökség NZrt.
– Karátson Gábor Archívum és Kutatóműhely, 2026

© Kláris Kiadó és Művészeti Műhely, 2026

A kiadványban szereplő valamennyi szöveg és kép szerzői jogvédelem alatt áll.
Felhasználásuk kizárólag a jogtulajdonos előzetes engedélyével lehetséges.

„Szó, ami szó, magamnak is időbe tellett és sok évtizednyi munkába került, hogy legalább számomra nyilvánvalóvá váljék, festészet, költészet és írás, a kínai filozófusok fordítása az én esetemben ugyanaz a munkaterület – ugyanaz a munkadarab.”¹

Karátson Gábor, a festő, az író, a közéleti személy, a Duna Kör tagja és a dunakanyari vízlépcső megépítésének ellenzője, az egyik legismertebb alakja volt a 20. század végi – 21. század eleji magyar szellemi életnek. Az előző „címekhez” hozzátehetjük azt is, hogy a kínai filozófia híve és fordítója, noha jóval kevésbé ismerjük elemzéseiből, tanulmányokból vagy esszéiből munkásságának ezt az oldalát.² Jelen írás éppen azt a kérdéskört igyekszik körüljárni, hogy miért fordított kínai szövegeket, s miért éppen azokat a kínai szövegeket választotta ki Karátson Gábor a hatalmas kínai szöveganyagból, amelyeket lefordított. Melyek voltak Kelet iránti érdeklődésének mozgatórugói, hiszen nem magától értetődő, hogy a 20. század második felében Magyarországon valaki felnőtt fejvel kínai filozófiai szövegek fordításába kezdjen. A tanulmány azt a kérdést is vizsgálja, hogy mi a helye ezeknek a kínai szövegeknek a kínai kultúrában, s mi Karátson fordításainak helye a nyugati világ kínai fordítási irodalmában.³

1 Részlet Karátson Gábor író, festőművész életrajzából: <https://www.keresztenymuzeum.hu/content/karatsononeletrajz.pdf>.

2 Lányi András: *Karátson Gábor*. Szentendre–Budapest, MANK – Kortárs Kiadó, 2022. 93–114.; Sturm László: *Az író Karátson Gábor*. Budapest, Karátson Archívum – Kortárs Könyvkiadó – Petőfi Kulturális Ügynökség, 2024. 212–230.; Szántó F. István: Karátson Gábor esszéi elé. In: Karátson Gábor: *A szédület nélküli magasság helye. Kötetben meg nem jelent írások (1964–2012)*. Budapest, Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zrt. – Karátson Gábor Archívum és Kutatóműhely, 2023. 9–24.

3 A tanulmányban Karátson Gábor lefordított kínai szövegeinek címeiként az általa használt műcímeket és átírási módot követtem. A tanulmány kínai kifejezéseit és szavait viszont a ma nemzetközileg elfogadott és használt latin betűs kínai átírással (*pinyin*) adtam meg.

Karátson Gábor ismerkedése a keleti művészeti anyaggal és az írással

A kínai szövegek iránti érdeklődés, pontosabban a kínai írás édesanyjától kapott örökségként maradt meg Karátson Gáborban. „A távol-keleti dolgokba anyám kezdett bevezetni azon az ostromkarácsonyon, amelyre néhány héttel az utolsó becsapódó akna már meg is ölte, és amely után már soha többé semmi sem lesz olyan, mint azelőtt volt. Kínai »fametszeteket« rajzoltam a pincei priccse, megnyálazott tintaceruzával sima kis falapokra. [...] a »kínaiság« – *China fever* – mélyseges érzelmi és érzéki jelentőségre tett szert bennem az első pillanattól fogva.”⁴ A gyermekkor, az édesanyjával (1944–1945 telén) töltött utolsó karácsony kínai emléke mellett első könyvélményei is Kínához kapcsolódtak. 1945 tavaszán „Misó bácsi, a család régi barátja⁵ [...] a rommá lőtt Budán, mint amolyan fél-hadiárvat, elvitt a Martinelli-téri antikváriumba [...]. Így jutottam hozzá Lao-ce [Laozi: *Daodejing*, *Út és Erény könyve*] Ágner Lajostól származó fordításához (1943), Konfuciusz *Beszélgéte*inek [Konfuciusz: *Lunyü*, *Beszélgéte* és *mondások könyve*] Hamvas Béla-féle fordításával együtt (1944). [...] Nem képtelenség hát Misó bácsi mellett azokat a régi kínaiakat is gyermekkori ismerősökként emlegetni.”⁶ Az 1945 tavaszán kapott két kínai könyv alapvető tájékozódási pontja lett.⁷

1. Karátson Gábor: *Svájci táj kínai írásjegyes felirattal*, 1946

4 lao-ce *tao te king*. Kínaiból ford. és a kommentárokat írta Karátson Gábor. Budapest, Q.E.D. Kiadó, é. n. [2002]. 94.

5 Tóth Miklós gépészmérnök, a Du-to (Dulovits–Tóth) lágýtű előttétlencse fényképezőgépekhez egyik feltalálója, a család régi barátja volt.

6 Uo. 93.

7 Ágner Lajos *Tao te king*-kötete a Karátson Gábor-hagyatékban máig megvan.

A második világháború után árva gyerekként hosszabb időre Svájcba küldték. Svájci tartózkodása idején jelentek meg első akvarelljein azok az ákombá-komszerű kínai írásjegyek, melyek már valódi írásjegyek voltak. Később is megemlékezett róla, hogy a svájci tájképek egein is fel-felbukkantak már a később annyira megszeretett kínai írásjegyek. Meglepő, hogy mennyire szépen és olvashatóan bánt már ekkor rajzain az írásjegyekkel, melyekhez a láthatatlan anyai kötelék kapcsolta. Kínával, a kínai gondolkodással való ismerkedése a negyvenes évek végére és az ötvenes évek elejére esett. „Európa, Kína [...] abban a mély sötétben minden az enyém volt.”⁸ Olvasta az 1945 tavaszán kapott kínai szövegeket és velük és rajtuk keresztül ismerkedett egy teljesen más világgal.

„És folytatódott a beavatás az 1956-os forradalommal meg a rákövetkező börtönidőkkkel. Másféle módon, mondanom se kell. De hogy a Semmi és a Lét homálya, a Szentháromság homálya meg a néptömegek homálya a Lao-ce *taó*-jában hogyan kapcsolódnak össze, azt akkor kezdtem valahogy – sejteni.”⁹

Az 1956-os forradalom utáni börtönéveket követően a sejtést felváltja a tudás megszerzése. 1961-től jár el barátaival, Szilágyi Péterrel és Vekerdy Tamással a Török Sándor-körbe, ahol az antropozófiával, a Rudolf Steiner alapította szellemi irányzattal és annak szellemi horizontján megjelenő keleti olvasmányokkal ismerkedik meg. A teozófusok és az antropozófusok számos keleti szent könyvet, a hindu, a buddhista, a taoista vagy a muszlim gondolkodás alapműveit beemelték tudástárukba. A magyar fordítások révén vagy gyakrabban nyugati közvetítő nyelveken ismerkedhettek meg az érdeklődők e vallások alapszövegeivel,¹⁰ de a 60-as évek Magyarországon ez is komoly erőfeszítést és konspirációt igényelt, hiszen nem lehetett nyíltan foglalkozni ezekkel a művekkel, vagy csatlakozni egy Rudolf Steiner antropozófiáját hirdető körhöz.

Az 1960–70-es években Karátson Gábor már a Corvina Kiadó munkatársaként dolgozott, ahol 1970-ben jelent meg a *Miért fest az ember*, majd 1971-ben *A festés mestersége* című könyve. „A nagy festők megfigyelték a természet stílusát, arányait, ütemét, s így képesek voltak megtalálni a magasabb rendező elveket”¹¹ – írta. Festészeti érdeklődése a keleti piktúra és kalligráfia megismerésére is nagyban sarkallta. A Corvina Kiadónál ugyan kevés keleti művészettel kapcsolatos könyv jelent meg ekkoriban, de az egyik legmeghatározóbb munka,

8 lao-ce tao te king, i. m. 93.

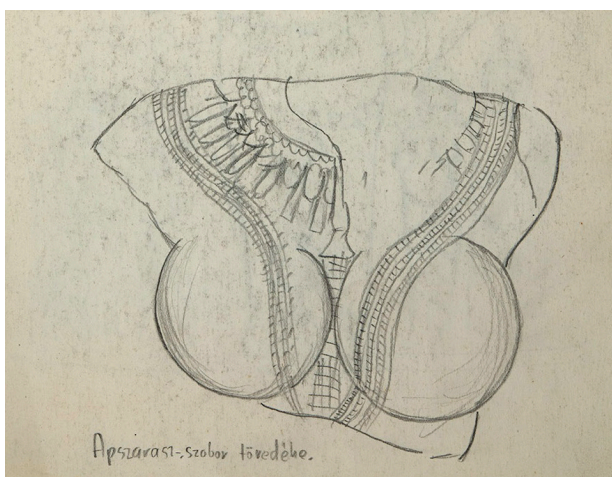
9 Uo. 94.

10 *Miért épp (a) teozófia? Teozófia Magyarországon 1905–1933.* Szerk. Koch Judit – Fajcsák Györgyi. Budapest, Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, 2025.

11 Karátson Gábor: *Miért fest az ember.* Budapest, Corvina Kiadó, 1970. 38.

Miklós Pál *A sárkány szeme. Bevezetés a kínai piktúra ikonográfiájába* című könyve volt, amely 1973-ban a Corvina Kiadónál látott napvilágot. Karátsont éppen a festészet és a kalligráfia érdekelte leginkább a kínai művészetből, amiről ez a könyv szólt. Könyvtárában őrizte a könyvet, és ismerte a szerzőt, Miklós Pál sinológus-műfordítót, aki később kritikát is írt a *Holmi* hasábján Karátsón *Tao te king*-fordításáról.¹²

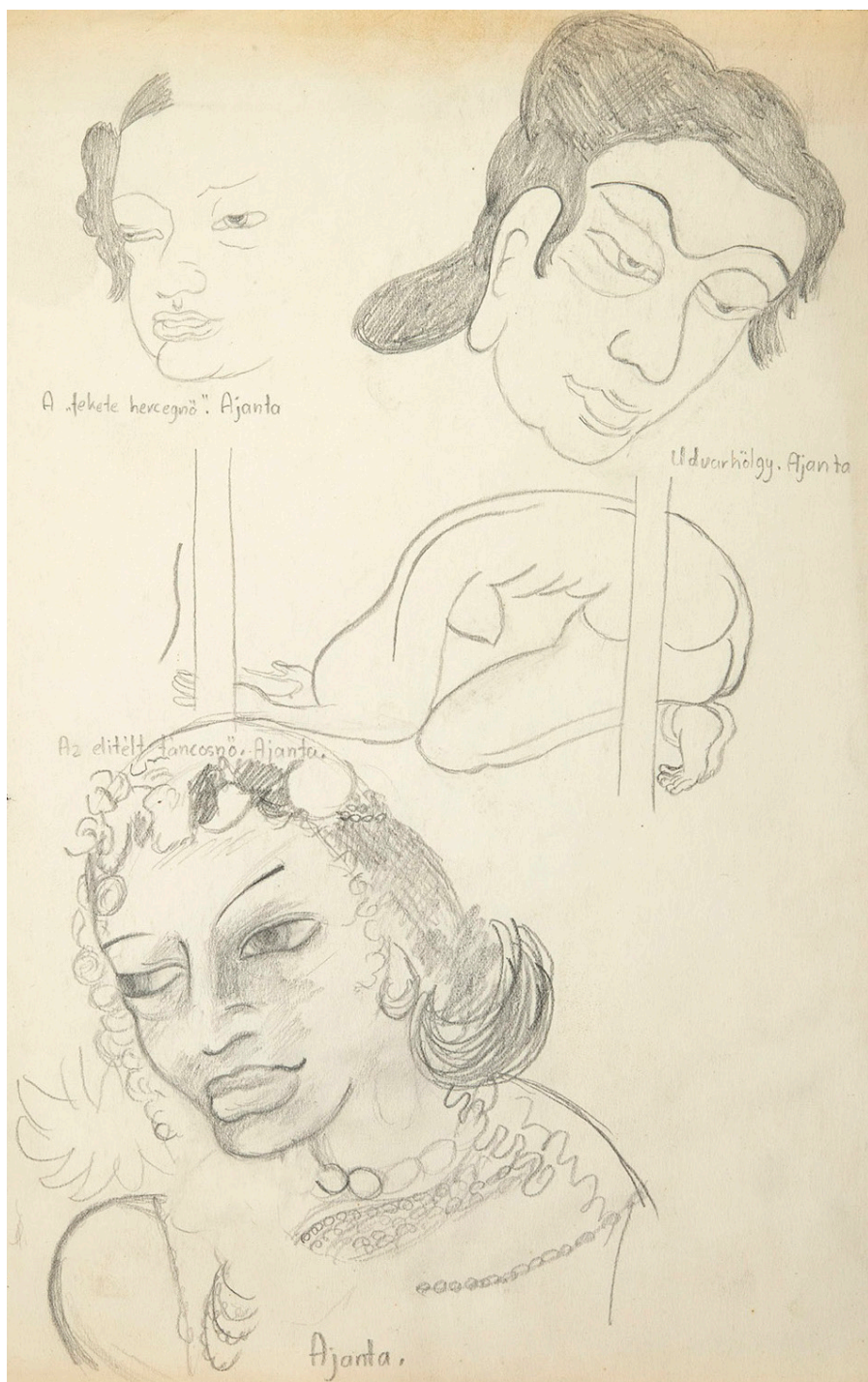
Karátsón Gábor 1960-as és 1970-es évekbeli keleti érdeklődését jól szemléltetik a Karátsón-hagyatékban fennmaradt keleti témájú rajzai. Némiképp meglepő módon az indiai Ajanta buddhista barlangtemplom szobrai (Kr. e. 2. század – Kr. u. 5. század) megörökítő rajzok maradtak fenn. Több mint egy tucat ceruzavázlatot készített: istenségek, kísérőalakok, állatfigurák szénrajzait, amik fontos kapcsolódást jelentettek későbbi keleti témáihoz. Egy akkor megjelent angol nyelvű Ajanta-albumból rajzolta ki a jellegzetes alakokat, s ismerkedett a buddhista művészet ikonográfiájával. A vázlatolás, keleti tárgyak skiccelése később is kedvelt módszere maradt. Ismert, hogy az 1987-ben újra megnyitott Ráth György Múzeum (korábbi Kína Múzeum) *Kína művészete* című állandó kiállításán számos kínai műtárgy, főként szobrok rajzát elkészítette.¹³ A rajzok között buddhista istenségek (például: Holdat néző Guanyin vagy Guanyin kezében gyermekkel), bódhiszattvaszobrok (például: Budai, a zsákot vivő alakja) vagy taoista istenségek, halhatatlanok alakjai egyaránt előfordultak.

2. Karátsón Gábor: Indiai istenség Ajanta barlangtemplomának ábrázolásaiból, 1960-as évek

¹² Miklós Pál: Lao Ce: Tao Te King. *Holmi* 1991/2. 232–235.

¹³ Itt szeretném megköszönni Béni Gabriellának, hogy ezekre a hagyatékban fennmaradt vázlatokra felhívta a figyelmemet.

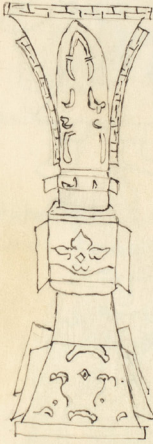
3. Karátson Gábor: Indiai istenségek Ajanta barlangtemplomának ábrázolásaiból, 1960-as évek

HOPP E. GYÜJT.

Han-dinaszt.,
rahadisz

Huai-stilus (?)

16-18

16-18
sz. Buddha

13-15 sz. Buddha

虎
Tigris

卐
10,000

Máz alatti kézi festési
porcellán 16-17.

Rinocerosi-pohár.

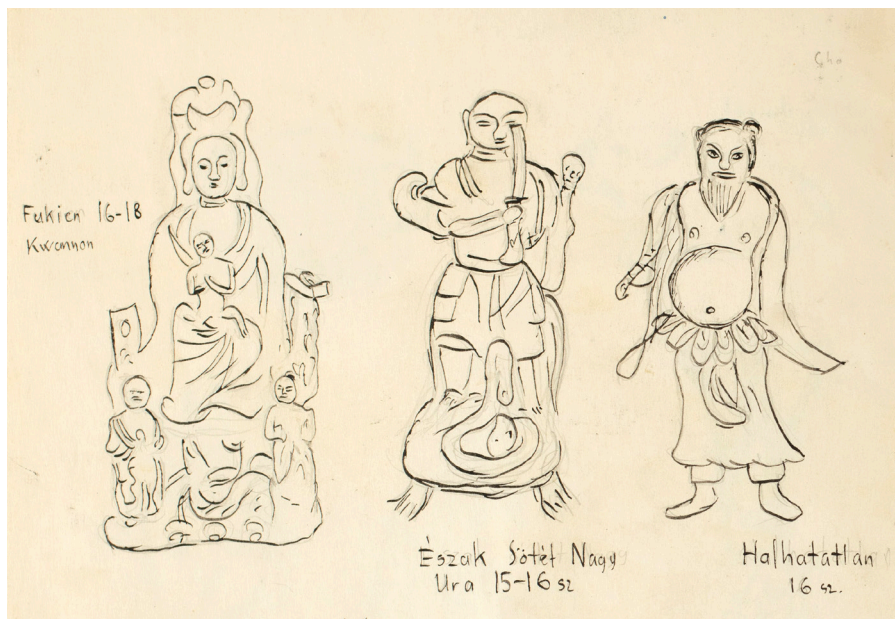

18. századbeli
fáfaragás.

4. Karátson Gábor: Kínai tárgyak rajza a Ráth György Múzeum
Kína művészete című kiállításáról, 1980-as évek vége

5. Karátson Gábor: Kínai tárgyak rajza a Ráth György Múzeum
Kína művészete című kiállításáról, 1980-as évek vége

6. Karátson Gábor: Kínai tárgyak rajza a Ráth György Múzeum *Kína művészete* című kiállításáról, 1980-as évek vége

Karátson Gábornak a Kelet művészete iránti érdeklődését mélyen áthatotta családi öröksége is; gyerekkorától fogva a keleti tárgyakkal való közvetlen találkozása. Anyai nagyapjától, Olgyai Viktor (1870–1929) grafikus- és festőművésztől származtak azok a keleti, főként japán tárgyak, fa-, lakk- és porcelánszobrok, fametszetek, amelyek kisgyermekkorától kezdve körülvették. Sajátosan kötődött e tárgyakhoz, maga körül tartotta őket a műteremszobájában is. Tisztában volt azzal, sőt nagyra értékelte, hogy nagyapja már a századfordulón behatóan foglalkozott a keleti művészettel. Olgyait főként a japán fametszetek érdekelték, de teozófus kapcsolatai révén a szellemi háttérrel is ismerkedett.¹⁴ Olvasmányai jórészt Karátson Gábor könyvtárában is megmaradtak. E Kelet felé vivő családi vonzalom a szepességi anyai ág mellett a székelység keletiességével az apai ágon is összekötődött. Nem véletlen, hogy az erdélyi nyarak és a gyimesi csángó nyelvjárás élménye gyakran a kínai nyelvhez hasonló elementáris élményként kerül elő Karátson visszaemlékezéseiben, ahogy erre alább még kitérünk.

¹⁴ Olgyai keleti tárgyairól lásd Fajcsák Györgyi: *A nagy Karma lelkesültjei. A teozófia vonzásában alkotó magyar művészek keleti tárgyai, különös tekintettel Olgyai Viktor és Gyöngyöshalászi Takách Béla japán és kínai anyagára.* In: *Miért épp (a) teozófia?*, i. m. 164–187. (Lásd még a Karátson Archívum Füzetek sorozat 11. számát erről a témáról: Fajcsák Györgyi: *Olgyai Viktor keleti-ázsiai gyűjteménye.*)

7. Alacsony szekrény talapzaton
Fa, lakk, *maki-e* tec

8. Hexagonális váza buddhista három oldalon
kerek mezőben gyerekekkel, három oldalon
hosszú mezőben álló férfi avgy női alakokkal
Japán, 19. század

Karátson Gábor kínaiul kezd tanulni

1981. december 13-án Wojciech Jaruzelski tábornok, lengyel miniszterelnök, a Lengyel Munkáspárt első titkára, hadiállapotot jelentett be, hogy megállítsa a demokratizálódás folyamatát Lengyelországban. Karátson Gábor ekkor határozta el, amolyan zen buddhista példázatba illő fordulatként, hogy a klasszikus kínai nyelv tanulásába kezd. A Jaruzelski-féle puccs miatti düh, s a bős–nagymaroszi vízlépcsőrendszer építkezéseire adott válasz volt ez a Kádár-korszak utolsó évtizedének elején: „...ha ők úgy, én meg így, tanulmányozni fogom akkor én viszont a klasszikus kínai irodalmi nyelvet.”¹⁵ Negyvenhét évesen fogott bele a tanulásba azzal a nagyon határozott elképzeléssel, hogy ez a megfelelő válasz és cselekvésforma 1981 után Magyarországon, a Jaruzelski-féle lengyelországi puccs után kialakult helyzetben. S a kínai nyelv egy egészen új horizontot nyitott előtte. „A szóhoz való viszonyom változott meg azzal. Lehetne mondani úgy is, valami régebbire *visszaváltott*. Mert soha még nyelv, a gyimesi csángó nyelvjárásán kívül, nem hatott rám ekkora erővel. Általa próbáltam *újra megtanulni magyarul*, azután, hogy Kádár János börtöneiből az országba visszaceppenne dermedten éreztem, *magyarul ezentúl csak hazudni lehet*, s képzelt ajtómra én is kiírtam, mint egykor ama régi festő, Pa-ta San-zsen, NÉMA.”¹⁶

Karátson Gábor számára a tanulás a klasszikus kínai nyelv elsajátításával kezdődött. Ehhez a legismertebb német nyelvű tankönyvet, Erich Haenisch (1880–1966) sinológus olvasókönyvét vette kézbe, amit abban az időben az egyetemi oktatásban is használtak. A tankönyv rövid, klasszikus kínai írásjegyekkel írt szövegeit megtanulta, majd lemásolta Karátson is. Fennmaradtak vékony pauszpapírra tussal írt írásjeggyakorlatai. A kínai írásjegyekkel való ismerkedés az írást, az írásjegyek állandó másolását jelentette, de ennél jóval többet is.

15 *lao-ce tao te king*, i. m. 94.

16 Uo. 94. Pa-ta San-zsen (Bada Shanren 八大山人 „A nyolc nagy hegy remetéje”) művésznevű kínai festő, kalligráfus (1626–1705). A Ming császári ház leszámazottja volt, aki egy kolostorban nyert a dinasztia bukásakor menedéket. Ott kezdett festeni, de később visszatért a világi életbe. A lendületes, hagyományostól eltérő komponálás és ecsetkezelés nagy mestere. Korai albumképein sziklák és madarak mellett homályos értelmű versek olvashatók. Képein számos bizonytalan vagy rejtett értelmű nevet használt. Képein talányosan megörökített madarak (például jégmadár) és halak vagy megtört szárú lótuszvirágok képe mögött felsejlik szomorú és számkivetett sorsa.

Karátson főként a klasszikus írásjegyek archaikus írásjegyformái kezdtek el érdekelni. Az írásjegyek archaikus alakjainak magyarázatoként Bernard Kalgren (1889–1978) svéd sinológus nevezetes művét, a *Grammata sericát* forgatta, melyet Londonból küldött meg neki Feldmár András 1986-ban.¹⁷ Ebben a könyvben számos kínai írásjegy eredetét megtalálhatta Karátson, s ezeket az eredetmagyarázatokat felhasználta később fordításainak kommentárjaihoz is. Az ősi kínai írásjegyek formái saját képzőművészeti alkotásaihoz is visszacsatoltak: „...utólag, egy-egy kép vagy egész sorozat elkészülte után azt szoktam észrevenni, hogy felépítésük – elsősorban egy-egy képé önmagában, de bizonyos értelemben a sorozatoké is, egymás közötti összefüggéseikben – az archaikus kínai írásjegyek felépítésével rokon. Nem a ma ismert »modern« írásjegyekével tehát, hanem ezeknek az ősi jóslócsontokon talált ősformáival, amelyek valóságos kis képek; és ez a rokonság egészen átvitt értelemben van csak jelen.”¹⁸

Karlgren korszakalkotó sinológiai munkássága mellett másik választott vezérlő szelleme a sinológiával való ismerkedésben Joseph Needham (1900–1995) lett. Needham intézetet alapított Angliában Kína technika- és tudománytörténetének kutatására, s 1954-ben elindította hatalmas enciklopédikus könyvsorozatának megjelentetését *Science and Civilization in China* címmel. Ebben Needham és kutatóintézete számos kínai találmány megszületésének történetét dolgozta fel, s az egyes kínai tudományterületek történetét is közreadta. Karlgren nyelv- és írástörténeti munkásságával, illetve Needham művelődéstörténeti műveivel hatalmas holisztikus sinológiai ismeretanyag állt Karátson Gábor rendelkezésére, ami kiválóan megalapozta saját sinológiai tudását is.

17 Karátson Archívum, ltsz. AGY.I.9.17. A londoni Collets könyvkereskedésből 25 fontért érkezett meg Karlgren nevezetes műve.

18 Karátson Gábor író, festőművész életrajza: <https://www.keresztenyumuzeum.hu/content/karatsononeletrajz.pdf>.

Milyen kínai szövegeket fordított le Karátson Gábor – s e szövegek helye a kínai hagyományban

Karátson Gábor sajátos szellemi „harcának” eredményeként három *Daodejing*- (道德經) fordítása készült el. Laozi *Út és Erény könyvének* első fordításán „1989 álomszerű nyarán és őszen dolgoztam a legnagyobb odaadással, [...] amely 1990-re meg is jelent.”¹⁹ Nem kizárólag ezen a kínai művön dolgozott akkoriban Karátson. Saját bevallása szerint: „Olyan iszonyatos félelmeket kellett azonban kiállnom a vízlépcső-építkezés miatt, akkoriban buddhista szövegekbe menekültem inkább: háttérbe szorult egy időre a *tao te king*. [...] és aztán rá kellett jönnöm, nem olvastam elég figyelmesen a *tao te kinget*, hiszen a *Víz Könyve az a Könyv*.”²⁰

Úgy érezte, időszerűvé vált a Könyv. Az első fordítás „utószavában ki is fejtettem, mi teszi a *tao te king* idő-szerűségét; nemcsak a kétségtelen *aktualitását* tehát, amint az főként a második részében kirajzolódik a szegényekkel és *bármilyen* társadalom építésével kapcsolatban, hanem azt is, hogy »egyáltalán nincs semmi, *könyv*, amely időszerűbb lehetne nála; hasonlít a *tao te king az időre*« – írta.²¹ A fordítás első kiadása a Cserépfalvi Kiadónál (a korábban tervezett Európa Kiadó helyett) 1990-ben jelent meg, majd még két teljesen új fordítást is készített a műből, melyek 1997-ben és 2002-ben láttak napvilágot.

„LAO-CE MEG ÉN. Ami a dolgok filozófiáját illeti, amikor először lefordítottam, azt hittem, értem; most meg azt gondolom, sok minden csak a róla tartott előadásaim során, jóval már a 89-es könyv megjelenése után kezdett kibontakozni előttem bizonyos ködhomályból; mit mondott Lao-ce, vagy, mindezenetre, hogyan olvasom a *tao te kinget* én.”²²

A mű első lefordítása után Karátson a miskolci Bölcsészegyesületben tartott egyetemi kurzust a műről („Ökológia-tao-te-king” címmel), de rendszeresen hívták előadni róla. Hat részből álló előadás-sorozatot hirdetett 1990 tavaszán a Múcsarnok és a Cserépfalvi Kiadó is „Séták a tao-te-kingben” címmel,²³

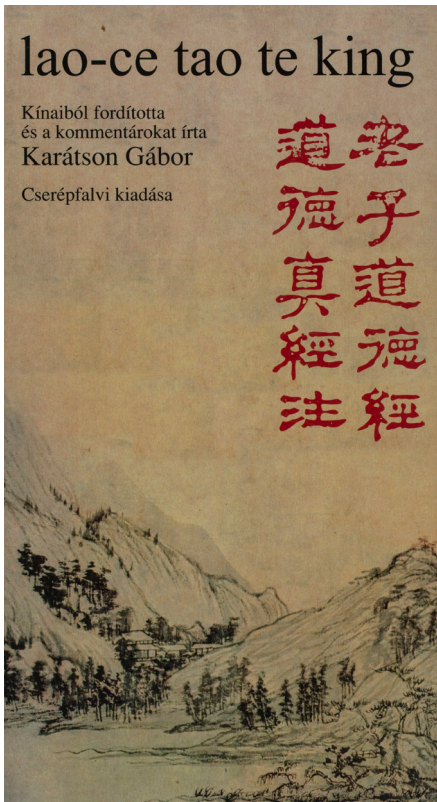
19 lao-ce *tao te king*, i. m. 95.

20 Uo. 95.

21 Uo. 94.

22 Uo. 97.

23 Lásd a tematikát a Karátson-hagyatékban: Karátson Archivum, ltsz. AGYI.4.6.

10–11. Karátson Gábor Lao-ce-fordításának első két kiadása

Milyen szöveg a *Daodejing*?

A magyarul *Út és Erény* könyveként ismert mű a filozófiai taoizmus (道家) művei közé tartozik a kínai bölcséleti irodalomban. A kínai hagyomány a mű szerzőjének Laozit, Konfuciusz (Kr. e. 551–479) idősebb kortársát tartja, de a mű keletkezése a történelem homályába vész. Maga a szerző neve, Laozi is beszédes név, „Öreg mester”-t vagy akár „Öreg gyermek”-et is jelent.

Laozi legkorábbi életrajza Sima Qian, az első kínai történetíró *A történetíró feljegyzései* (*Shiji*; a Kr. e. 2–1. század fordulóján írt) munkájában maradt fenn. Ebben az olvasható, hogy a dél-kínai Chu államban született, s a Zhou-udvar archívumában dolgozott. Nevei: Li (李) Er Dan (耳聃 „hosszú fül”) vagy Laozi „Öreg gyermek” 老子: beszélő nevek. A hosszú fül a bölcsesség és a hosszú élet attribútuma, míg az Öreg gyermek név ugyancsak a bölcsességére utal, hiszen a legenda szerint már világra jöttekor is fehér volt a haja. „Miután Zhouban élt hosszú ideig és látta Zhou hanyatlását, útra kelt. Mikor elért a határhoz, Yin Xi, a határőr azt mondta neki: »Te most elrejtőzöl, erősen kérlek, írd egy könyvet számunkra!« Laozi tehát megírta több mint ötezer írásjegyből álló kétrészes művét, melyben az Út és az Erény jelentését fejtette ki. Ezután elindult, és senki sem tudja, hogy hol végezte.”²⁶

A hagyomány szerint a határőrnél hagyta „Ötezer szavas klasszikus” művét, az *Út és Erény* könyvét, amely 81 fejezetből áll és rímes formában íródott. Címét két fő részéről kapta. Első része: az Út (道 Dao) írásjeggyel kezdődő első 37 fejezet, amely általános kérdésekkel foglalkozik. Második része: az Erény (德 De) írásjeggyel kezdődő 38–81. fejezet; ez a rész a Dao világban való működését írja le.

A *Daodejing* felépítése a Han-dinasztia (Kr. e. 3. század – Kr. u. 3. század) korában rögzült, melynek legismertebb szövegváltozatai közé a Wang Bi írástudó által készített (王弼; 226–249) felosztás tartozik. Ebben a 81 fejezet két részre oszlik (1–37 Daojing, 38–81 Dejing). Ez a szövegváltozat lett Karátsón Gábor fordításának is az alapja és kiindulása. Ismert ugyanakkor, hogy a dél-kínai Mawangdui sírokban (Kr. e. 168 előtt) 1973-ban két olyan *Daodejing*-szövegváltozat is napfényre került, igaz, cím nélkül, melyek a szövegek szóhasználata és sorrendje alapján különböznek a Wang Bi-féle szövegtől. 1993-ban aztán Hubei tartományban, Guodianben egy további *Daodejing*-szöveg is előkerült

26 *Shiji* 63.2139–2143, Kósa Gábor fordítása. In: *Bölcselők az ókori Kínában*. Szerk. Kósa Gábor – Várnai András. Budapest, ELTE Távol-keleti Intézet, 2013. 162.

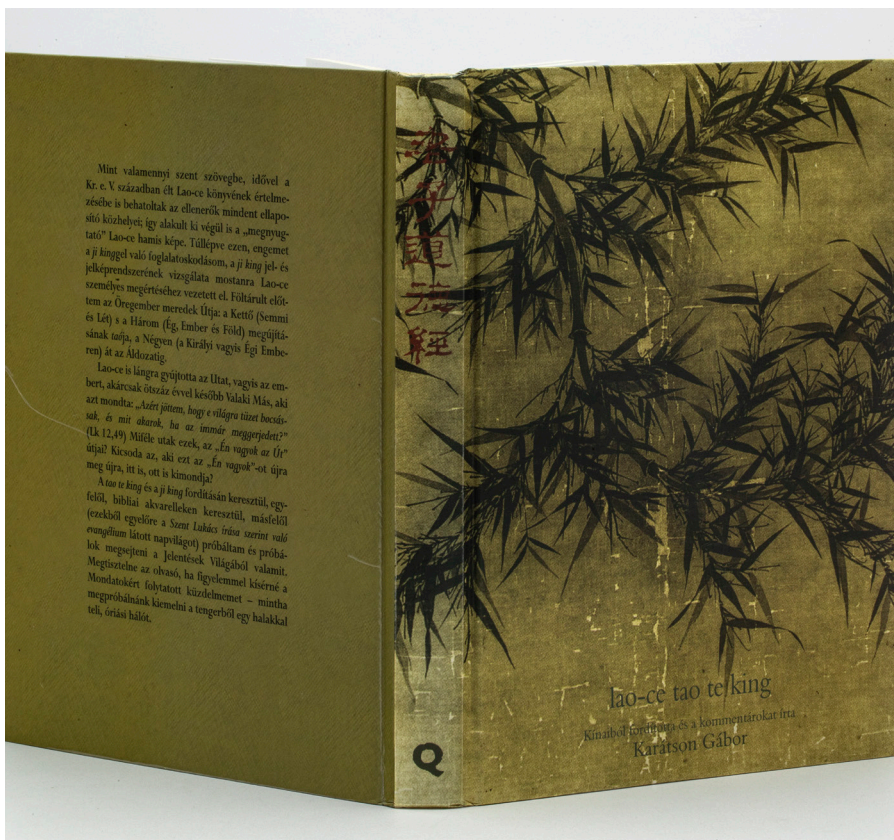
felírtos bambuszlapokra írva (Kr. e. 4. század vége), ami a korábban ismert Laozi-szövegnek csak egy töredékét tartalmazta (kb. 2/5-ét).

A Han-kortól kezdve nagyon széles és alapvető hagyománylánc kapcsolódott a műhöz. Közel 700 kommentárt írtak hozzá, melyből körülbelül 350 fenn is maradt Kínában. A kutatók ma azt feltételezik, hogy a *Daodejing* eredetileg inkább szájhagyományként, aforizmák gyűjteményeként terjedt, s a jelenleg ismert, írott formájában csak lényegesen későbbi időszakban állították össze.

A filozófiai taoizmus további jelentős művei közé tartozik még a *Zhuangzi* (莊子 Kr. e. 4. század), a *Huainanzi* (淮南子 Kr. e. 2. század), valamint a *Liezi* (列子 Kr. u. 4. század). Valamennyi mű a taoizmus alap gondolatait fejt ki, s világnézetét írja körül. Szent könyvek, de nem lettek legitimált klasszikusok. Nem váltak a konfuciánus klasszikus művekkel egyenértékűvé, a kínai írástudók vizsgaanyagává. A *Daodejing* sem lett kötelező olvasmány Kínában, de széles körben ismerték, hiszen a taoista gondolkodás egyik alapművének tekintették. Karátson a taoista irodalomból a *Daodejing* mellett a *Zhuangzi* szövegéből is fordított részleteket, melyek a hagyatékban fenn is maradtak.²⁷ Karátson a *Daodejing* kommentárjában többször segítségül is hívja a *Zhuangzi* fogalomértelmezéseit. A „Csung-ce költő, Lao-ce néma” című fejezetben így ír: „Csuang-ce (399–295 között), a másik nagy taoista mester fogalmait ugyan nem lehet minden további nélkül a Lao-céival azonosítani, de azért nem árt Lao-ce olvasása közben néha segítségül hívni őt is; esszéisztikusan és jóval részletezőbben beszél *nagyjából* olyasmiről, mint az Öregúr.”²⁸

27 Karátson Archívum, ltsz. AGY.I.9.12. (Többek között a 2., 9., 16. könyv.)

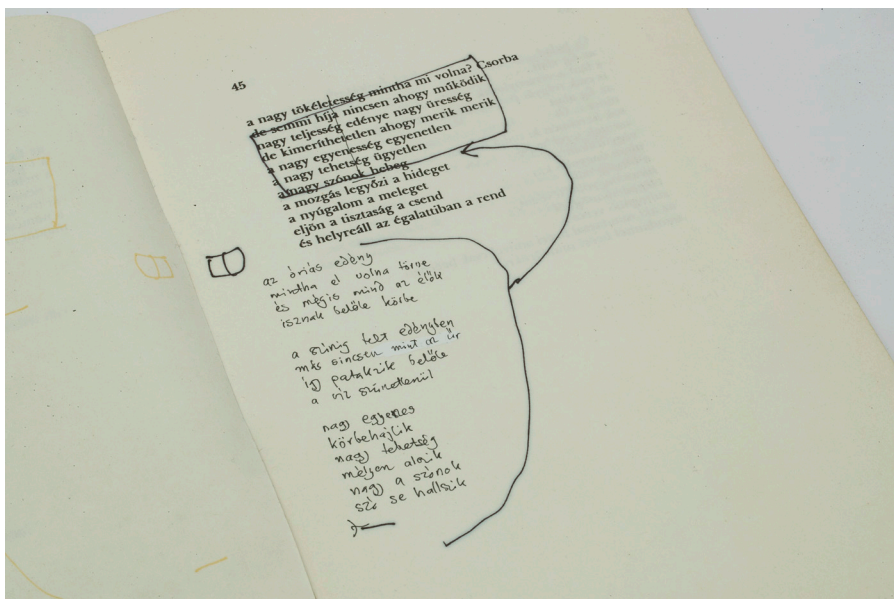
28 lao-ce *tao te king*, i. m. 117.

Mint valamennyi szent szövegbe, idővel a Kr. e. V században írt Lao-ce könyvének értelmezése is behatolhat az ellenérők mindent ellaposító közbejébe; így alakult ki végül is a „megnyugtató” Lao-ce hamis képe. Túllépe ezen, engemet a jó könyggel való foglalkozásom, a jó könyv jel- és jelképrendszereinek vizsgálata mostanra Lao-ce személyiség megértéséhez vezetett el. Föltáruztam az Öregember meredek Utja; a Kettő (Semmi és Léte) s a Három (Ég, Ember és Föld) megújításának útja, a Négyen (a Királyi vagyis Égi Embereken) át az Aldozalig.

Lao-ce is lángra gyújtotta az Utat, vagyis az embert, akárcsak ötszáz évvel később Valaki Más, aki azt mondta: *„Azért jöttem, hogy a világra tüzet bocsássak, és mit akartok, ha az immár meggyújtott”* (Lk 12,49). Miféle utak ezek, az „En vagyok az Új útja! Kicsoda az, aki ezt az „En vagyok”-ot útra meg útra, itt is, ott is kimondja?

A tao te king és a jó könyv fordításán keresztül, egyfelől, bibliai akaratilken keresztül, másfelől (ezekből egyelőre a Szent Lukács írása szerint való evangélium látott napvilágot) próbáltam és próbálók megsejteni a Jentések Világából valmit. Megtisztelné az olvasó, ha figyelemmel kísérné a Mondatokért folytatott küzdelmet – mintha megpróbálnánk ki-kiemelni a tengerből egy halakkal teli, óriási hálóat.

45

a nagy tekelesség-miraha mi volna? Csorba
~~de semmi hiya~~ nincsen ahogy üresség
 nagy teljesség edénye nagy üresség
 he kimeríthetetlen ahogy merik merik
 a nagy egyenesség egyeneten
 a nagy tehetőség egyetlen
 a nagy szókincs-babog
 a mozgás legyőzi a hideget
 a nyugalom a meleget
 eljön a tisztaság a csend
 és helyreáll az égalatiban a rend

az óriás edény
 mintha el volna tűrve
 és mégis mind az élők
 isznak belőle körbe

a világ két edényen
 más sincsen mint az úr
 is) patkók belőle
 a mi önmagunk

nagy eszéless
 körbehatók
 nagy tehetőség
 melyen alak
 nagy a szók
 sze se hallók

12–13. A Lao-ce-fordítás harmadik kiadása és kéziratos javítása, a 45. vers

Konfuciánus klasszikusok Karátson fordításában

A hagyományos kínai gondolkodás fő sodrába a konfuciánus klasszikus művek tartoztak. Ezek rendszerezése az évszázadok során ugyan változott, de a négy könyv (四書) és az öt klasszikus (五經 *wujing*) mű jelentette a kínai írástudói ismeretanyag és világnézet esszenciáját.

14. Konfuciusz portréja Karátson Gábor egykori műterméből. Kína, 20. század

A négy könyv közé sorolták a Konfuciusznak tulajdonított *Beszélgetések és mondások könyvét* (*Lunyu*), a Menciusz (*Mengzi*) című munkát, *A közép mozdulatlanságát*²⁹ (*Zhongyong*) és a *Nagy tanítást* (*Daxue*). Az utóbbi két szöveg egy-egy, a *Szertartások feljegyzéseiből* (*Liji*) kiemelt nagyon fontos fejezet volt. A négy, viszonylag rövid könyv a kínai világlátás legsűrűbb összefoglalásának számított. Karátson Gábor is foglalkozott velük. Ismert fordítása a *Beszélgetések és mondásokból* a „Mengzi” felirattal is fennmaradt fordító mappája. A *Zhongyongot csung jung*nak, *Az Összhangzó Középnak* nevezte saját fordításában, s szívesen foglalkozott e szöveggel is, amit a konfuciánusok, a taoisták és a buddhisták is szent könyvüként tiszteltek. Karátson mindent magában egyesítő kínai szöveggént tekintett rá.

²⁹ Tókei Ferenc fordításában szereplő cím. *Kínai filozófia. Ókor I–III. kötet. Szöveggyűjtemény. Vál., ford., bev. és jegyz. Tókei Ferenc. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962.*

Az öt klasszikus (*wujing*) jóval terjedelmesebb írásművei közé a kínai írástudó hagyomány a Kr. e. 9. századig visszanyúló *Változások könyvét* (*Yijing*), az *Írások könyvét* (*Shujing*), a *Dalok könyvét* (*Shijing*), a *Szertartások feljegyzéseit* (*Liji*) és a *Tavaszkok és ősök* (*Chunqiu*) című műveket sorolta. Mindezeket a kegyes hagyomány Konfuciusz nevéhez is kötötte, noha kizárt, hogy ő írta volna mindet.

Az öt klasszikus mű közé tartozik tehát a Karátson Gábor fordításában is ismertté vált *Változások könyve* vagy kínai nevén a *Yijing*. „Egyre jobban elmerültem most már nemcsak a *tao te king*, hanem *A változások könyve*, a *ji king* nyelvében is”³⁰ – írta. 2003-ban ugyancsak a Q.E.D. Kiadó gondozásában jelent meg e fordítása.

15. *A változások könyve* I–II. kötet

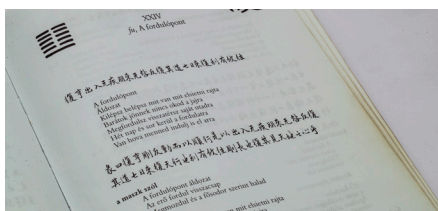
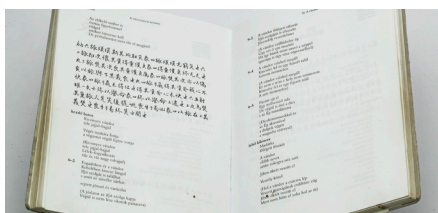
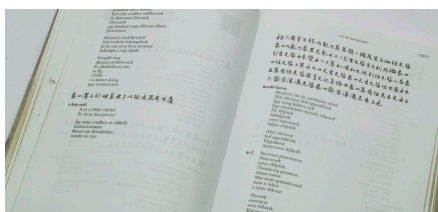
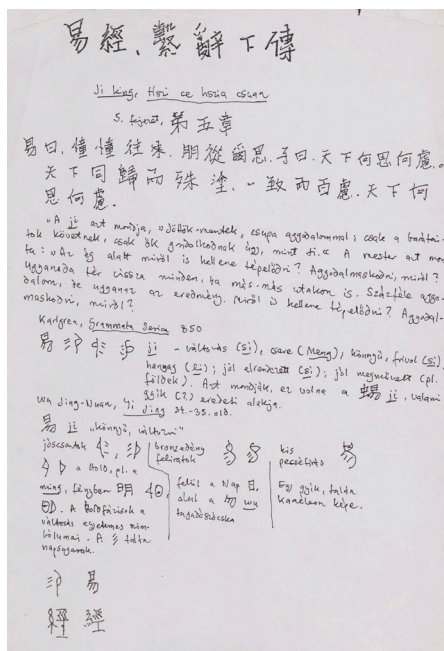
A *ji king* jósláshoz használt kézikönyvként a világ jelenségeinek változását szimbolizáló 64 hexagram magyarázatát tartalmazza. A Zhou-dinasztia (Kr. e. 11. század – 771) elején keletkezhetett. A természeti törvények felismerésén keresztül vezet rá a világegyetem működésének megértésére, a helyes gondolkodásra, valamint a tao szerinti étellel való harmóniára. Alapjelei a nyolc *kua*, amelyekre az Égben és a Földön zajló folyamatok leképződéseként tekintenek. A jósselek eredetét Fuxi kultúrhéroszhoz kapcsolja a kínai hagyomány (Kr. e. III. évezred, melyekhez később Konfuciusz és tanítványai további magyarázatokat (képeket) fűztek. A szöveg felépítése alapján *kua*-ítélet-kép alakban írja le a 64 jel állapotát, a lehetőségeket és a nehézségeket. Központi kérdése újra a hagyomány és időszerűség; a kép és jelentés viszonyának meghatározása.

30 lao-ce *tao te king*, i. m. 95.

„Ilyen könyvet létrehozni ha nem tudunk is, megkísérelhetjük lefordítani, s az már a végén, majdnem olyan lesz, mintha mi hoztuk volna létre: legyen a magyar *Változások könyve*.”³¹

Karátson is búvkörébe vonta újra és újra a kínai írás, az írásjegyek állandó mozgásban lévő világa. „A kínai írásban, főleg annak archaikus formáiban, amelyekben a *ji* verseit először leírták, kép és betű még alig vagy egyáltalán nem vált külön. [...] A *ji king* fordítója kínai képeket fordít latin betűkkel írt magyar szavakra.”³²

„...a régi kínai írás – írás; de azok az írásjegyek hallatlanul mozgékonyak. Nem egyértelműen *szavak*; egy írásjegy jelentésbokr, egy szót olykor több írásjegy is kifejezhet. Ezt a *közegyet* fordítja a fordító. A latin betűkkel írott nyelvről latin betűkkel írott nyelvre való fordításban is tapasztalható *elmozdulás*; nem fogható azonban az álom és az ébrenlét közti különbözőzésre emlékeztetőhöz, amelyben (amely különbözőzésben) a régi kínai szövegek fordítója él.”³³

16–17. A változások könyve fordításai

31 *ji king. A változások könyve. Kommentárok I.* Kínaiból ford. és a kommentárokat írta Karátson

Gábor. *A változások könyvének kommentárja elé.* Budapest, Q.E.D. Kiadó, é. n. [2003] 8.

32 Uo. 9.

33 Uo. 10.

Az öt kínai klasszikus mű közül nemcsak a *Változások könyve* szerepelt Karátson fordítói életművében. A *Dalok könyvének* néhány dala, a szövegek és fordításuk, valamint Karátson kiszótárazott lapjai is megtalálhatók a hagyatékban.³⁴ További művekként a négy könyv (*sishu*) között fentebb már említett két műrészletről, a *Szertartások feljegyzéseiből* önállósult két fejezetről: *A közép mozdulatlansága (Zhongyong)* és a *Nagy tanítás (Daxue)* címűekről tudjuk, hogy Karátson foglalkozott velük, fordította őket. A *Változások könyvéhez* hasonló jelentőségűvé nem vált azonban a velük való foglalkozás. Sokkal inkább a *Változások könyve* megértéséhez, a kommentárban kifejtett gondolatok pontosabb megmagyarázásához volt szükség fordításukra.

34 Karátson Archívum, ltsz. AGY.I.9.19.

Karátson egyéb kínai fordításai

A konfucianus és a taoista hagyomány szövegei mellett buddhista szövegek is megjelentek Karátson Gábor fordítói hagyatékában. A buddhista tanítás lényegét összefoglaló *Prajnaparamita szútra (Szívszútra)* egy részének fordítása mellett a *Kapujanincs átjáró*, a jól ismert chan buddhista példázatgyűjtemény válogatott fordítása bizonyítja, hogy a buddhizmus is érdeklődési területéhez tartozott, noha nem vált a szövegfordítások között olyan meghatározóvá, mint a *Tao te king* vagy a *Ji king*. Már 1986-ban ott volt könyvtárában a zen buddhizmusról és a zen klasszikusokról szóló alapmű, ahogy Wing-tsit Chan *A Source Book in Chinese Philosophy* című munkája is.

Negyedik fordítói területként említem meg Karátson kínai fordításai között a festőkről és a kínai festészetről írt szövegek fordításait. A hagyatékban fennmaradt Karátson Gábor kínai festőkről készített jegyzetfüzete, s az írástudó festészet atyjához Wang Weihez (701–761) is visszakanyarodott egy a festészetéről szóló leírás erejéig.

Karátson műveinek helye a nyugati fordításirodalomban

A kínai gondolkodás alapműveit – mind a konfucianus hagyomány, mind a taoista filozófia szövegeit – a jezsuita misszionáriusok fordították le és ismertették meg a nyugati világgal. A jezsuita misszionáriusok a 17. századtól kezdve éltek és dolgoztak a kínai császári udvarban. Az volt a céljuk, hogy a kínai klasszikusok lefordításával áthidalják a Nyugat és Kelet, Európa és Kelet-Ázsia közötti kulturális szakadékot és intellektuális különbséget. A jezsuiták nagyon magas hivatali feladatokat láttak el a császári udvarban, csillagászok, naptárkészítők, matematikusok és festők voltak, s e hivatali feladataik mellett foglalkoztak a kínai történelemmel, filozófiával, vallásokkal, hiszen elsődlegesen misszionáriusként érkeztek a távoli országba. A Szentírásban leírtakat vetették össze a kínai szövegekkel, ehhez viszont a kínai klasszikus művek fordítására is szükség volt. Igyekeztek kapcsolódási pontokat találni a kínai történelem és hagyomány, valamint a Szentírásban leírtak között. A 17. század végére így született meg a kínai klasszikus művek közül a négy könyv (*sishu*) latin nyelvű fordítása és kiadása. A 18. század elején aztán nekiláttak az öt klasszikus (*wujing*) lefordításának is.

A jezsuiták klasszikus kínai fordításai mellett a 19. században megindult a kínai művek más nyugati nyelvekre való lefordítása is. A *Daodejing* legismertebb nyugati fordításai közé tartozik Jean-Pierre Abel-Rémusat (1788–1832) francia sinológus fordítása, aki a filozófiai taoizmus kiváló ismerője volt. Stanislas Aignan Julien (1797–1873), ugyancsak franciaként már a 19. század első felében elkészítette az első teljes, francia nyelvű, nyomtatásban is megjelenő *Daodejing*-fordítást. A Shanghaiban élő angol sinológus, Frederic Henry Balfour (1846–1909) fordítása pedig 1884-ben jelent meg. Herbert Allen Giles (1845–1935) cambridge-i sinológus nem sokkal később, 1886-ban fordította le a művet. A skót misszionárius, a kínai nyelv és irodalom professzora, James Legge (1815–1897) 1891-ben jelentette meg *Daodejing*-fordítását, ami a Max Müller szerkesztette *The Sacred Books of the East* (Kelet Szent Könyvei) című sorozat 39. köteteként látott napvilágot, ami széles körű ismertséget szerzett a műnek. Német nyelven a Kínát jól ismerő Victor von Strauss (1809–1899) költő 1870-es fordítása volt az első nyelvi átültetés.

A magyar nyelvű *Daodejing*-historia Stojits Iván 1907-ben megjelent fordításával kezdődött *Laoce Életbölcselete, Tao-te-king* címmel, amely Franz Hartmann teozófus német nyelvű fordítására támaszkodva született meg.³⁵ Hamvas Béla részleteket jelentetett meg a műből 1939-ben (*Szellem és hatalom*) és 1940-ben (1940. január: a *Napkelet* című folyóiratban az első kilenc vers egy rövid bevezetővel). 1943–1944-ben látott napvilágot Hamvas Béla négy *Daodejing*-versének fordítása, illetve a 15. fejezet elemzése a *Scientia Sacra* című munkájában. Hamvas forrásai egyrészt az angol *The Sacred Books of the East* könyvsorozat *Tao te king*-kötete, másrészt Richard Wilhelm 1921-ben megjelent, német nyelvű, *Vom Sinn und Leben* című kötetének fordítása volt.

Az első, kínaiból lefordított Laozi-fordítást 1943-ban adták ki Magyarországon. Ágner Lajos *Lao-ce Tao Te King* című műve meghatározó szerepet játszott Karátson Gábor életében is, hiszen ezt a fordítást kapta meg már gyermekként 1945 áprilisában egy budapesti könyvkereskedésből, ahogy korábban már utaltunk rá. „Lao-ce és Konfuciusz iránti, tízéves koromból kelteződő szeretetemet Budapestről vittem ki magammal Svájcba” – írta később önéletrajzában.³⁶ A könyv jelentőségét mutatja, hogy Karátson hagyatékában is fennmaradt Ágner Lajos Lao-ce-kötete.

Karátson ismerte a *Daodejing* későbbi magyar fordításait is. A Tőkei Ferenc *Kínai filozófia* című háromkötetes munkájában (1962) megjelent változatát vetette azonban csak össze saját megoldásaival. Rendre a legjelentősebb nyugati nyelvű fordításokhoz fordult összehasonlító vagy megvilágító anyagért. Közülük a legfontosabbakat meg is említette. Ezek közé tartozott a német Richard Wilhelm (1873–1930) 1910-ben megjelent fordítása, a francia J. J. L. Duyvendak 1954-ben megjelent fordítása, az angol Wing-tsit Chan 1963-as szövege, továbbá Feng Gia-fu fordítása (Gabriela Fontél német továbbfordításában, 1986), és Ernst Schwarz 1978-as átültetése.

35 Fajcsák Györgyi: *Egy magyar taoista teozófus. Stojits Iván és az első magyar Daodejing fordítás.* In: *Miért épp (a) teozófia?*, i. m. 118–127.

36 Karátson Gábor író, festőművész életrajza, i. m.

18. Két zen buddhista remete képe (Hanshan és Shide)
Karátson Gábor műterméből. Kína, 20. század

A másik kínai mű, a *Ji king* fordításán Karátson tíz évig dolgozott. Lényegében az egész 90-es éveket meghatározta a művel, a kínai jósjelekkel való foglalkozása, ami messze túlmutatott a szöveg magyarra ültetésén. „Mint fordítónak számomra is, részben legalábbis, ebben a rejtjelezettségben van a könyv varázsa, amiért is az ember értelmezve fordít, a *jit* fordítani másként nem is lehet; és akkor már az *ő ji king*-je lesz az a könyv. Másfelől viszont a *jinek* mintha éppen valami végső titoktalanság volna a titka: hogy mindent egyszerűen megmutat. Mint a tükör. Valami végső egyszerűség, amely semmit sem hagy elrejtetlenül.”³⁷ Munkája legfőbb forrása Z. D. Sung 1935-ös szövegkiadása *The Text of Yi King (and its Appendixes)* volt, amely a kínai eredetit angol fordításával együtt adta közre. Ez lényegében James Legge 1882-es fordításán (*Yi King, The Sacred Books of the East*) alapult. Karátson a fordításnál kínai forrásszöveggként a *Tizenhárom klasszikus* (十三經) egy 1914-ben Shanghaiban és egy 1924-ben kiadott szövegét használta, de hozzájutott Taibeiből is egy Yuan- vagy Ming-kori *Yi jing* fametszetes kiadás mikrofilmjéhez (ami a hagyatékban fenn is maradt).

³⁷ *Ji king*, i. m. 27–28.

Karátson a nyugati fordításirodalomból ismerte és használta Richard Wilhelm, valamint Wu, kisebb mértékben pedig Cleary *The Taoist I Ching*, Kwok Man Ho, Martin Palmer és Joanne O'Brien *The Fortune Teller's I Ching* (1986), Da Liu *I Ching Coin Prediction* (1984) című műveit.³⁸ Igyekezett is minden elérhető fordítást felderíteni, és lehetőségei szerint megszerezni.³⁹ 1999-ben aztán Berlinben rátalált a legrégebbi *Yi jing*-lelet, az 1973-ban Mawangduiban megtalált szöveg publikációjára (Dominique Hertzner sinológus könyvére). Gondos tanulmányozása és megértése mellett vagy inkább ellenére, Karátson minden filológiai és filozófusi igényességén túl is saját *Változások könyve*-fordítást és értelmezést hozott létre. Legfőbb kérdése az volt, hogy „a nyelv hovatovább általánossá vált hazugságrendszeréből hogyan lehetne kikeveredni”.⁴⁰

38 Uo. 26–27.

39 Uo. 66–67.

40 Uo. 72.

Összegzés

„– Nem vagyok sinológus – motyogtam; de úgy éreztem, volnék bár az, nem segítene az se rajtam. Lám, ezeken sem segített: *a Jelentés az, ami szőrén-szálán elveszett*. Rémületemben a festészethez fordultam oltalomért.”⁴¹ Karátson Gábor kínai fordítói életművének vizsgálata lépten-nyomon átvezet a képzőművészet területére. A sinológia, a kínai fordítások és a festészet kapcsolatát Karátsonnál leginkább azzal jellemezhetjük, amit ő maga is kiemelt: a festészetet is nyelvi jelenségként kezelte, „zárójelbe tett egyetemesség”-nek tekintette. A kínai festészetben megtalálta a világ legspirituálisabb stílusát, ami lenyűgözte, ahogy a tájat nem megmutatták, ábrázolták, hanem megjelenítették. Hiszen a tájban Karátson is a szellemit csodálta, azt, ahogyan az „Ég és a Föld, az Üresség és Fű, Fa, Szikla, Élet és Halál találkoznak, egymás felé fordulnak, egymásba kapcsolódnak; amelyekben Természet és Szellem szétválaszthatatlanul egyek”.⁴²

Ilyen sajátosan közeledett a kínai szövegekhez is, ez volt fordítói és esszéista attitűdje. Szavalta, írta, ismételte őket szinte megszakítás nélkül. Kínai nyelvtudásának sajátos jellege volt, mely „magában foglalja viszont számtalan eredeti szöveg ismeretét, százszoros böngészésüket, elemzésüket, fürdőszobai, dunai, domb- és hegyvidéki éneklésüket és szavalásukat”.⁴³ Ennek a szövegmélyítésnek szép példái a hagyatékban fennmaradt, tussal írt szövegei. Meditáció, gondolkodás, a szöveg jelentésének és üzenetének megszakítás nélküli ízelelése volt Karátson kínaiszöveg-befogadásának és -lefordításának, -értelmezésének sajátossága. A szövegekhez fűzött magyarázatai és értelmezései ezért válhattak a Karátson-féle világlátás esszenciáivá. Ezért jelentős a két nagy kínai műhöz, a *Tao te king*hez és a *Ji king*hez írt kommentárfolyama, amely egyszerre illeszkedés a kínai hagyományláncba és 20. század végi, nyugati világhoz szóló aktualitás.

41 *lao-ce tao te king*, i. m. 183.

42 Uo. 185.

43 Uo. 95.

Felhasznált irodalom

- lao-ce *tao te king*. Kínaiból ford. és a kommentárokat írta Karátson Gábor.
Budapest, Csserépfalvi Kiadó, 1990
- lao-ce *tao te king*. Kínaiból ford. és a kommentárokat írta Karátson Gábor.
Budapest, Q.E.D. Kiadó, 1997
- lao-ce *tao te king*. Kínaiból fordította és a kommentárokat írta Karátson Gábor.
Budapest, Q.E.D. Kiadó, é. n. [2002]
- ji king*. *A változások könyve*. Kommentárok I. Kínaiból fordította és a
kommentárokat írta Karátson Gábor. Budapest, Q.E.D. Kiadó,
é. n. [2003]
- Karátson Gábor: *Miért fest az ember*. Budapest, Corvina Kiadó, 1970
- Appropriating the Dao. The Euro-American Esoteric Reception of China. China in the
Euro-American Esoteric Imagination: Contouring a Lacuna*. Eds. Lukas
K. Pokorny – Franz Winter. London, Bloomsbury, 2024
- Claudia von Collani: The Manuscript of the Daodejing in the British Library.
In: *Sinologists as translators in the 17th to the 19th centuries*. Eds. Lawrence
Wangchi Wong – Bernhard Fuehrer. Hong Kong,
The Chinese University of Hong Kong Press, 2015. 39–86.
- Fajcsák Györgyi: *A nagy Karma lelkesültjei. A teozófia vonzásában alkotó magyar
művészek keleti tárgyai különös tekintettel Olgyai Viktor és Gyöngyöshalászi
Takách Béla japán és kínai anyagára*. In: *Miért épp (a) teozófia? Teozófia
Magyarországon 1905–1933*. Szerk. Koch Judit – Fajcsák Györgyi.
Budapest, Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, 2025. 164–187.
- Fajcsák Györgyi: *Egy magyar taoista teozófus. Stojits Iván és az első magyar
Daodejing-fordítás*. In: *Miért épp (a) teozófia? Teozófia Magyarországon
1905–1933*. Szerk. Koch Judit – Fajcsák Györgyi.
Budapest, Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, 2025. 118–127.

- Kínai filozófia. Ókor I–III. kötet. Szöveggyűjtemény. Vál., ford., bev. és jegyz.*
Tókei Ferenc. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962
- Lányi András: *Karátson Gábor*. Szentendre–Budapest, MANK – Kortárs Kiadó,
2022. 93–114. (Karátson Archívum Könyvek II.)
- Lyka Károly: In memoriam Olgyai Viktor. Nekrológ. *Magyar Művészet* 5. évf.
1929. 290–292.
- Miklós Pál: Lao Ce: Tao Te King. *Holmi* 1991/2. 232–235.
- Shiji* 63.2139–2143, Kósa Gábor fordítása. In: *Bölcselők az ókori Kínában*.
Szerk. Kósa Gábor – Várnai András. Budapest, ELTE Távol-keleti
Intézet, 2013.
- Sturm László: *Az író Karátson Gábor*. Budapest, Karátson Archívum – Kortárs
Könyvkiadó – Petőfi Kulturális Ügynökség, 2024. 212–230.
(Karátson Archívum Könyvek VI.)
- Szántó F. István: Karátson Gábor esszéi elé. In: *Karátson Gábor: A szédület
nélküli magasság helye. Kötetben meg nem jelent írások (1964–2012)*.
Szerk. Szántó F. István. Budapest, Petőfi Kulturális Ügynökség
Nonprofit Zrt. – Karátson Gábor Archívum és Kutatóműhely, 2023.
9–24. (Karátson Archívum Könyvek IV.)

Az illusztrációk jegyzéke

1. kép: Karátson Gábor: *Havas hegyek, házak kínai felirattal*, 1946.
Akvarell, 11,5 × 34,5 cm. Karátson Archívum, ltsz. KM-VII/41/008
- 2–3. kép: Karátson Gábor: Indiai rajzsorozat két lapja, amely Ajanta barlangtemplomából származó istenségábrázolásokat vonultat fel, 1960-as évek. Ceruza, papír, 29,6 × 21 cm.
Karátson Archívum, ltsz. AGY.VIII.29, AGY.VIII.27
- 4–6. kép: Karátson Gábor: Kínai tárgyak rajza a Ráth György Múzeum *Kína művészete* című kiállításáról, 1980-as évek vége. Ceruza, papír
- 7–8. kép: Keleti tárgyak az anyai nagypapa, Olgyai Viktor gyűjteményéből.
Karátson Archívum, Lakásgyűjtemény
- Alacsony szekrény talapzaton. Japán, 19. század.
Fa, lakk, 98 × 54 cm, mélység: 34 cm
- Hexagonális váza figurális díszítéssel. Japán, 19. század.
Satsuma-kerámia, 15,3 × 9 cm, talpátmérő: 6,2 cm
9. kép: *A tao te king*-fordítás egy szótárazó lapja (1. vers), 1980-as évek.
Tus, toll, papír, 29,6 × 21 cm. Karátson Archívum, ltsz. AGY.I.2.1 egy lapja
- 10–11. kép: Karátson Gábor Lao-ce-fordításának első két kiadása
- 12–13. kép: A Lao-ce-fordítás harmadik kiadása és a 45. vers
14. kép: Konfuciusz egy 18. századi portréja Karátson Gábor egykori műterméből. Kína, 20. század.
Pacskolat falpra kasírozva, papír, 106,5 × 65,3 cm
15. kép: *A változások könyve* I–II. kötete
- 16–17. kép: *A változások könyve* kéziratos és nyomtatott fordításai

18. kép: Két zen buddhista remete (Hanshan és Shide) képe Karátson Gábor műterméből. Kína, 20. század.
Pacskolat falpra kasírozva, papír, 120 × 65,3 cm

TARTALOM

Karátson Gábor ismerkedése a keleti művészeti anyaggal és az írással	6
Karátson Gábor kínaiul kezd tanulni	14
Milyen kínai szövegeket fordított le Karátson Gábor – s e szövegek helye a kínai hagyományban	16
Milyen szöveg a <i>Daodejing</i> ?	19
Konfuciánus klasszikusok Karátson fordításában	22
Karátson egyéb kínai fordításai	26
Karátson műveinek helye a nyugati fordításirodalomban	27
Összegzés	31
Felhasznált irodalom	32
Az illusztrációk jegyzéke	34

KLÁRIS
KIADÓ